

Forbruk som miljøproblem

Ansvar for å begrense forbruket er noe myndighetene ofte overlater til markedet og forbrukerne. Til tross for at importen av klær i Norge ble fordoblet mellom 1990 og 2010, ses ikke forbruk på som et miljøproblem.

Utslippene av klimagasser øker i takt med økt global handel. Produksjon og global handel er en belastning for naturressurser, miljø og helse. Dette burde være gode argumenter for å redusere forbruket av for eksempel klær og kjøtt. Men de færreste kopler økende miljøproblemer til økt forbruk.

Prosjektet «Regulations, markets and consumer self-regulation in global sustainable development. A comparison of three European countries» har sett nærmere på hvordan forbruk kan reguleres i en mer bærekraftig retning, og hvilken rolle forbrukeres selvregulering spiller. Prosjektet har vært gjennomført med støtte fra Forskningsrådets program MILJØ2015.

Kjøtt og tekstiler

Forskere ved Statens institutt for forbruksforskning og CICERO Senter for klimaforskning har tatt utgangspunkt i forbruk av kjøtt og tekstiler. Disse produktgruppene har en stor og kompleks påvirkning på miljøet, men likevel har myndighetene tatt få initiativer til å gjøre produksjon og forbruk mer bærekraftig.

De siste 20 årene er produksjon og handel med tekstiler blitt mindre regulert.
Foto: Rajesh Pamnani/Flickr

– Politiske tiltak har snarere bidratt til å øke forbruket, sier forskerne Unni Kjærnes og Gunnar Vittersø ved Statens institutt for forbruksforskning (SIFO).

– Offentlige tiltak har i stor grad handlet om å begrense helse-skade, og myndighetene har gjort lite for å involvere forbrukerne på områdene kjøtt og tekstiler. Det finnes initiativer for miljømerking av tekstiler, men disse er i hovedsak initiert av markedsaktører.

Ifølge Vittersø er miljøpolitikken i Norge i stor grad rettet mot å finne nye, tekniske løsninger i produksjonen. Vanlige menneskers engasjement går først og fremst via de politiske kanalene. Og myke, frivillige virkemidler ser ikke ut til å ha den ønskede effekten.

– Merking og informasjon kan bidra til bevisstgjøring om behovet for tiltak. Det kan også bidra til at flere velger mindre miljøskadelige alternativer. Men slike tiltak alene vil neppe gjøre at standarden i hele markedet blir hevet, og det er lite trolig at slike markedsdrevne tiltak aktivt vil bidra til redusert forbruk, sier Kjærnes og Vittersø.

Forbrukerne mangler ansvar

Spørreundersøkelser viser at forbrukerne i liten grad er klare for å ta ansvar for å redusere eget kjøttforbruk av hensyn til miljø og klima. En norsk undersøkelse viste at miljøproblemene knyttet til kjøttproduksjon ikke blir sett på som et forbruksproblem, og at svært få har redusert kjøttforbruket sitt av hensyn til klima eller miljø. Folk vet også lite om hvordan kjøttproduksjon påvirker miljøet. Selv ikke såkalt bevisste forbrukere vurderer å redusere inntaket av storfe kjøtt. Deltakerne i undersøkelsene hadde liten tro på at de som enkeltpersoner kan påvirke. De mente at myndighetene og produsentene må bidra til endring mot et mer bærekraftig kjøttforbruk.

Mer import – lavere priser

I Norge har import av klær økt fra under 40.000 tonn i 1990 til mer enn 80.000 tonn i 2010. Forbruket av kjøtt har i samme periode økt fra vel 50 kilo per person i 1990 til i underkant av 80 kilo i 2010. ►

Samtidig har prisene på kjøtt falt relativt til andre varer, og klesprisene er mer enn halvert siden midten av 1990-tallet.

Miljøproblemer ved verdens kjøttforbruk er for eksempel knyttet til behov for store arealer til fôrproduksjon, stort forbruk av vann og, for storfe og småfe, høye utslipp av den viktige klimagassen metan. Likevel har politiske mål i Norge de siste årene vært å øke produksjonen av kjøtt snarere enn å redusere forbruket. Norge har sterke importrestriksjoner på kjøtt, men har lempet på disse når økt etterspørsel ikke dekkes gjennom norsk produksjon.

Produksjonen av klær skjer i land med lave kostnader, i prosesser som krever mye energi og vann – og ofte med stort forbruk av miljø- og helseskadelige kjemikalier. I verdikjeden for klær oppstår utslippene hovedsakelig i utviklingsland, mens vestlige land sitter igjen med det meste av fortjenesten. Utviklingsland får eksportinntekter, men bærer også tunge kostnader i form av miljøskader og dårlige arbeidsbetingelser. Det er også en lav utviklingseffekt når mesteparten av verdiskapingen skjer i vestlige land.

Forskerne Unni Kjærnes og Gunnar Vittersø har ledet prosjektet. Foto: SIFO

Grønnere forbrukere

Parallelt med den økte importen av tekstiler i vestlige land, har det vokst fram en bekymring for miljø og helse. De indiske samarbeidspartnerne i prosjektet, i organisasjonen Consumer Unity & Trust Society (CUTS), har påpekt at disse bekymringene bør lede til aktive tiltak for å regulere produksjon og forbruk. Kjærnes mener imidlertid at det er vanskelig å svare på om etterspørselen etter etiske, rettferdige eller økologiske varer faktisk kan påvirke produksjon og omsetning av kjøtt og tekstiler.

– Hvis økt etterspørsel bidrar til økt oppmerksomhet og politisk mobilisering, så kan det ha viktige effekter. Protester mot barnearbeid er et eksempel på at dette kan virke. Men i den grad produsentene følger opp, så gjør de det på måter som sjelden er særlig effektive til å håndtere problemene. Eksempler på dette er blant annet mindre strikte standarder enn ønskelig og lite gjennom-siktighet i kjeden, med stort rom for juks, sier Kjærnes.

Forskerne i prosjektet har sammenliknet forbrukernes rolle i miljøpolitikken i Norge og Storbritannia. De finner klare kontraster.

For kjøtt har det heller vært en regulering som har fremmet produksjonen. Foto: Shutterstock

– Mens forbruk og forbrukeren har en beskjeden og passiv rolle i norske strategier for å oppnå et mer bærekraftig forbruk, står dette langt mer sentralt i de britiske strategiene. I Norge finner vi også en svakere forbrukerorganisering og en mer beskjeden interesse for forbruk hos miljøorganisasjonene.

Vittersø og Kjærnes bemerker at det til tross for disse forskjellene i miljø- og forbrukerpolitikk, ble funnet få eller ingen tiltak rettet mot redusert forbruk av kjøtt eller tekstiler verken i Storbritannia eller Norge.

Fakta om prosjektet

Tittel: Regulations, markets and consumer self-regulation in global sustainable development. A comparison of three European countries

Prosjektperiode: 2010–2014

Institusjoner: Statens institutt for forbruksforskning (SIFO), CICERO Senter for klimaforskning

Prosjektledere: Gunnar Vittersø, gunnar.vitterso@sifo.no, og Unni Kjærnes, Statens institutt for forbruksforskning (SIFO)

Om programmet

Norsk miljøforskning mot 2015

Miljø 2015 er et bredt, tverrfaglig forskningsprogram som skal gi kunnskap om sentrale miljøspørsmål og danne grunnlag for framtidig politikktutforming. Programmet skal sikre bred deltakelse i miljøforskningen og løper fram til 2016.

Mer informasjon finnes på:
www.forskningsradet.no/miljo2015